

за часів визвольних змагань 1917–1920 рр.³ За чверть століття він набагато зваженіше оцінить М. Грушевського у передмові до першого тому “Історії України-Руси”.

Чи помінявся погляд О. Пріцака на новітню національну історіографію, чи просто суспільні обставини змусили його скорегувати свої думки? Важко про це казати, поки не маємо доступу до його архівів. Зрозуміло одне – як людина громадська, що вболіває за долю України, її народу і держави, Омелян Йосипович намагався бути на хвилі сучасного політичного моменту. Це є річчю природною. Коли він в еміграційному середовищі збирав кошти на Український інститут у Гарварді, то змушений був зважати на панівну опінію стосовно причин поразки Української революції початку ХХ ст. й, зокрема, по статті М. Грушевського

О. Пріцак залишив для нас величезну творчу спадщину, розробляти яку не під силу одному інституту. Вчений об’єднав у собі кілька соціогуманітарних напрямків знань. Сподіваємося, роль і значення цієї видатної постаті української історіографії в усій повноті розкриються в недалекому майбутньому після вивчення його творів, дослідження його архіву, студювання епістолярної спадщини і щоденникових записів.

Ігор Гурич (Київ)

---

³ Докладніше про статтю 1966 р. в “Листах до приятелів” див.: *Гурич І.* Знакова стаття Омеляна Пріцака // Україна модерна. – 2007. – Ч. 12 (1). – С. 149–169.

Фізер Іван Михайлович (1925–2007). 28 серпня 2007 р. пішов із життя Іван Михайлович Фізер, професор Ратгерського університету почесний професор Національного університету “Києво-Могилянська академія”, ініціатор утворення AAASS (American Association for the Advancement of Slavic Studies) і перший її президент, дійсний член Української Вільної Академії наук США, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка, Інституту етнічних студій Модерної Асоціації мов. У громадському житті І. М. Фізер відомий як член Українського Інституту Америки, Українського Музею в Нью-Йорку, член Церковної Ради Української Автокефальної Православної Церкви в Америці, один з ініціаторів заснування духовної семінарії Святої Софії у Бавнд-Брук, довголітній голова журі Фондації Тетяни й Омеляна Антоновичів.

Народився Іван Фізер 13 червня 1925 р. у м. Мирчі на Закарпатті. У 1945 р. виїхав до Німеччини. Після закінчення Українського Вільного Університету (1949) емігрував до США. Свій докторат у Колумбійському університеті І. М. Фізер розпочав у 1950 р., обравши темою дисертації психолінгвістичну теорію літератури Олександра Потебні, найерудованішого на його думку українського вченого ХІХ ст., і поставивши показати цю теорію як науковий прецедент сучасним теоріям літератури.

Отож науковець Іван Фізер пов’язав з україністикою, ставлячи перед собою велику мету – збагатити українську науку веліть літературознавством сучасними теоретичними парадигмами і методами. Це була амбітна мета не лише тому, що цю тему західне наукове літературознавство ще не розробляло (радянське й поготів), а перш за все тому, що писати у ті роки про Потебню як українського вченого було до певної міри, зухвало. Саме за це зухвальство блискучу працю, завершену в 1950-ті рр., молодий науковець захистив лише в 1960-ті. До речі, одним з опонентів на захисті був Ю. В. Шевельов, професор Колумбійського університету і тоді вже завідувач відділу слов’янського мовознавства. У 1986 р. докторська дисертація І. Фізера “Alexander A. Potebnia’s Psycholinguistic Theory of Literature, A Metacritical Inquiry” в розширеному варіанті вийшла друком у видавництві Гарвардського університету. Ця солідна монографія про О. Потебню як

критика і теоретика мала великий резонанс у науковому світі. У своєму дослідженні І. Фізер ретельно реконструював теорію Потебні, спираючись на психолінгвістичні формулювання, віднайдені у працях харківського вченого про мову, міт і фольклор. Монографія отримала вісімнадцять схвальних рецензій у США і на Заході. І вже в наступному 1987, році Інститут літератури Академії наук тоді ще СРСР, який готував до видання праці О. Потебні, запросив проф. І. Фізера до співпраці як авторитетного фахівця в цій ділянці науки.

На жаль, в Україні дослідження проф. І. Фізера про О. Потебню довго лишалося непоміченим. І лиш у 1996 р. І. М. Дзюба до її українського перекладу написав розлогіий вступ “Потебнянська зоря Івана Фізера”.

Назагал доробок Фізера-науковця виходить далеко за рамки означеної теми й визначається літературною і феноменологічною теоріями, естетикою літератури. Проф. І. Фізер вважав своїм учителем польського філософа Романа Інгардена, теоретика естетики літератури, і присвятив йому монографію “Психологізм і психоестетика. Історично-критичний аналіз зв’язків”, яка в польському перекладі вийшла друком у 1991 р. у “Państwowy Wydawnictwo Naukowy”.

У 1970-х – 1980-х рр. проф. І. Фізер на запрошення Академії наук Польщі брав участь у наукових конференціях, читав лекції в університетах. У той самий період він був науковим консультантом Університету Об’єднаних Націй, що знаходиться в Токіо і фінансується японським урядом.

Статті, розвідки, рецензії проф. І. Фізера публікувалися в наукових виданнях багатьох країн світу: Бразилії, Голландії, Ізраїлю, Індії, Канади, Мексики, Німеччини, Польщі, України, Франції, Японії та ін.

З розвитком пострадянської української науки пов’язаний новий період діяльності І. Фізера, означений останнім двадцятиліттям його життя. Саме в Україні він мав багато послідовників та учнів. Завдяки зусиллям проф. Фізера у Ратгерському університеті стажувалися відомі літературознавці проф. В. Брюховецький (1988) і член-кор. В. Дончик (1991). Відтоді цей зв’язок не переривався. Точніше, з того часу набуток проф. Фізера в однаковій мірі належав обом наукам – американській та українській.

У 2004 р. проф. Фізер як старший спеціаліст ім. Фулбрайта читав лекції з теоретичного літературознавства для аспірантів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ. У жовтні 2006 р. – курс з американського літературного критицизму для магістрантів НаУКМА. Цей курс лекцій вийшов окремою монографією у видавництві цього ж університету.

Напередодні свого 80-ліття у листі до мене проф. Фізер із властивим йому оптимізмом зазначив: “У моєму віці думати про плани, які вимагають тривалої уваги, навряд чи доречно, але й звести свою увагу тільки до сьогодні було б теж абсурдно. Саме тому цікавлюсь тим майбутнім і тим минулим, що, за визначенням блаженного Августина, піддаються усьогодненню. Іншими словами, тими сучасними культурологічними процесами в Україні, які вочевидь закорені в минулому і потенційно проектуються у майбутнє”. Підтвердженням цієї програми вченого була його повсякчасна присутність у науковому полі українського й світового літературознавства.

На жаль, надто скромно визнано величезний внесок проф. І. Фізера у відродження Національного університету “Києво-Могилянська академія” і створення фундації “Mohyla Academic Society”, головою якої він був упродовж 12 років.

Проф. Фізер належав до тих світочів української еміграційної науки, які свої знання, діяння, свої зусилля, наукові плани й громадську позицію незмінно сфокусували на

прийдешні України. При винятковій працездатності проф. Фізер виявляв таку ж виняткову скромність. Набувши вагомі наукові активи, міжнародне визнання, він не любив “колекціонувати” звань, не замовляв монографій про свій життєвий і науковий шлях. Був людиною виняткової скромності, високої моралі, обов’язку і честі.

Печально і тужно усвідомлювати відхід Івана Михайловича, який уособлював не лише дух елітарності, а й певну її предметність, людини, яка виконувала першорядну роль у науковій і суспільній діяльності української громади на чужині, людини доброї, чуйної і лагідної.

Іван Михайлович Фізер назавжди лишиться для нас світлим прикладом Людини, Вченого і Патріота.

Тамара Скрипка (Нью-Йорк)

Бутич Іван Лукич (1919–2007). У 2007 р. відійшов у кращий світ символ української археографії другої половини ХХ ст. Іван Лукич Бутич – людина, яка все своє життя віддала справі публікації архівних документів з історії України ХVІІ – початку ХХ ст. Але ім’я І. Бутича як завзятого публікатора архівних документів залишиться не лише в історичному джерелознавстві. Для української історіографії ця людина завжди буде зразком виконання національного обов’язку в найнесприятливіших обставинах післявоєнного періоду історії України.

І. Бутич народився 21 вересня 1919 р. на Прилуччині в селі Усівці Пирятинського району в сім’ї хлібороба. Батько, не маючи освіти, самотужки опанував грамоту й став волосним писарем. Національний здвиг 1917 р. покликав його, як і багатьох селян підросійської України, до активного громадського життя. Зберігся його лист до київської “Просвіти”, в якому він просить надіслати в його рідне село українських книжок, бо російська книжка не пише правдиво про революційне життя. Лука Бутич любив книжку, до кінця життя не розлучався з нею. Замолоду писав листи навіть до Льва Толстого. Любов до друкованого слова він прищепив і своєму синові Івану.

І. Бутич був дитиною визвольної доби. Він народився за часів національно-визвольних змагань українського народу та ще й у регіоні Лівобережної України, де найбільше збереглися елементи національної свідомості як серед селян, так і серед місцевих землевласників і міщанства. Прилуччина, Пирятинщина й Лубенщина дали українській революції найвідданіших борців за незалежність. Звідси походили діячі Революційної української партії – УСДРП Андрій Жук, Микола Порш, Володимир Дорошенко, автор “Самостійної України” Микола Міхновський, хлібороби-демократи гетьманці брати Микола, Сергій і Володимир Шемети. Іван Бутич пережив трагічні для українців 1930-ті роки. Був ще замалим для того, аби потрапити під більшовицькі жорна чисток “ворогів народу”.

У 1938 р. І. Бутич закінчив Пирятинську середню школу і вступив на історичний факультет Київського університету. Докінчував університет уже в 1944–1945 рр. Під німецькою окупацією був у батьківській оселі під Пирятином. Ще студентом з лютого 1945 р. почав працювати у Науково-видавничому відділі Архівного управління МВС УРСР, який тоді очолював Федір Павлович Шевченко, згодом один з найвизначніших українських істориків.

Уже в 1950 р. І. Бутич захистив кандидатську дисертацію “Селянський рух на Слобідській Україні в другій половині ХVІІІ ст.”. Через двадцять років на матеріалах цієї дисертації, а також з нововиявлених архівістами документів він упорядкує збірник “Тайдамацький рух на Україні в ХVІІІ ст.” (1970). З 1952 р. Іван Лукич стає спочатку начальником Науково-видавничого відділу ЦДІА УРСР у м. Києві, а через два роки начальником Науково-видавничого відділу Архівного управління УРСР. На цій посаді